

Perheet, ruokakunnat, yhteisöelämä

Kartanon työväen perhemuodot olivat monenlaiset. Oli perheitä, jotka työskentelivät kartanossa sukupolvesta toiseen. Kartanon työväen tyttäret, jotka jatkoivat vanhempiensa jäljissä, olivat usein niin työllistettyjä, etteivät joutaneet naimisiin. Aika usein heillä kuitenkin oli lapsia. Tassut, navetta-apulaiset olivat lähes aina naimattomia. Osa väestä asui samoja huoneita lähes ikänsä, kuten Vuolukat Riihimäkeä, monen vaiheisiin kuului muutto rakennusten välillä, milloin lähemmäs kartanon ydintä, milloin siitä kauemmas. Avioperheissä saattoivat molemmat vanhemmat olla kartanon vakinaisessa palveluksessa. Monesti vaimo oli kiireapulainen tai kartanon karjanhoitajien tuuraaja, muut ajat kodin töissä.

Väkeä Riihimäen kulmilla noin 1937. Takana vasemmalla Miina Linnansuu, Hilja ja Helka Vuolukka, Katri Salo, Alma Lehto ja Reino Linnansuu. Keskellä vasemmalla pikkutyttö Liisa Linnansuu, Hilda Linnansuu, Miina Lehto sylissä Sisko Ojala. Edessä vasemmalla istumassa Helvi Lehtonen, Maire Ojala, Terttu Ojala, Raili Sainio ja Liisa Helomaa.

Kuva: Anselm Laakso. Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

Talollisen tyttärille avioton lapsi oli häpeä ja ongelma. Toisin oli tässä työväen yhteisössä. Lapsen saamiseen ei liittynyt perimysongelmia, koska perittävää ei juuri ollut. Kartanon työväki muodosti keskenään yhteisön, johon aviottomat ja aviolapset kuuluivat yhtä lailla. Isovanhemmilla oli tehtävänsä lastenlasten peräänkatsojina. Lapset viettivät keskenään päiviään niissä nurkissa, missä oli ystävällisiä aikuisia ja lapset tervetulleita. Viimeisenkin vanhempansa menettäneet lapset päätyivät kasvateiksi.

Kartanon alustalaismökeissä asuivat kartanon työväen ja näiden lasten lisäksi huushollia hoitavat sisaret, hoidettavat työkyvyttömät sukulaiset ja vanhat vanhemmat. Tuvassa saattoi saada sijansa myös kehräämällä ja kutomalla toimeentuloaan hankkiva tuttava, kiertävä käsitöläinen, kulkukauppias, tukkilainen, sotaa paossa oleva kaupunkilainen tai kuka tahansa kulkumies.

On kuin kartano olisi tarjonnut turvapaikan hyville työntekijöille, erityisesti naisille, joille toimeentulo erilaisten huollettavien takia olisi voinut olla muualla hankalaa ja ilmapiiri sosiaalisesti ahdistava. Työntekijät olivat luotettavia ja sitoutuneita. Monet olivat kotoisin kartanon nurkista, eikä työnhaku muualta olisi tuonut parannusta elämään. Haastattelujen kuluessa tuli ilmeiseksi, että aviottomat lapset olivat kartanon työväellä melkein sääntö. Kartano oli todellinen aviottomien äitien ja lapsien yhteisö. Asia oli niin itsestään selvä, että kertojat eivät huomanneet seikkaa edes muotoilla sanoiksi. Kun työväen perheistä puhuttiin nimeltä, vaikkapa Suomin Fiinu ja Jussi, ei haastattelijoille pitkään aikaan selvinnyt, että kyse olikin äidistä ja pojasta eikä pariskunnasta. Erityisesti kysyttäessä Akseli kertoi, että

aviottomat äidit oikein toivotettiin kartanoon tervetulleeksi. Heistä moni palasi samalla kotinurkilleen.

Arimo: Se on ollu nii luannollist sit. Se on vähä ollu niinko lastenkoti.

Raimo: Tommonen vanhakartanomainen ympäristö ja se koko miljöö oli vähän semmonen et se suajeli tämmösii kaikkii. Ei siäl tarvinnu ain tietääkkään mikä se isä oli. Se laps hoitus sii ja käveli jonkun peräs aina siin ja ruakaa sai. Kävelivät siin ja samaistu. Ei se ollu tarkkaa, olikse sit isä tai muu.

Arimo: Ja Rantasalon Onni hyväksy ihan tämän? Ja ehkä nää oli hyvii sit, uskollisii palvelijoit.

Raimo: Se juantaa ihan sinne isäntien joukkoon. Siäl oli hyvin paljo isäntien lapsii. Ja isäntienki peräs voivat olla, eikä kukkaan tiäny, kenen lapsii ne voivat olla.

Perheitä kartanon palveluksessa

Toivosen perhe tuli kartanoon Maarian pappilasta 1921. Frans Toivonen oli saanut paikan tallimiehenä, kun edellinen oli kuollut tapaturmaisesti hevosen potkuun. Lapsia oli silloin kolme. Kaikkiaan perheeseen syntyi seitsemän lasta, viisi poikaa ja kaksi tytärtä: Akseli, Aili, Arvo, Aatto, Mauri, Anja ja Antti. Elsa-äidistä tuli sikojenhoitaja, joka huolehti myös tallinavetan mullikoista, hiehoista ja ummessa olevista. Frans Toivonen palveli kartanossa neljätoista vuotta. Sitten hän osti oman palstan Otsolan ääriältä Kolinummesta, rakensi sinne talon ja raivasi kaksi hehtaaria peltoa. Vaimo ja ne lapset, joilla oli koulua käymättä, jäivät kartanoon, samoin kuin vanhin veljessarjasta, Akseli, kartanon nuori hevostmies. Ennen talvisotaa koko perhe muutti yhdessä Alastarolle omalle maatilalle.

Toivosen sisaruskaartia Mykkälän koulun seinustalla ennen sotia. Vasemmalta esikoinen Akseli, kuopus Antti, vanhin sisar Aili, Anja, Arvo ja Mauri. Isä oli jo perustanut oman tilan Kolinummen kulmille. Akseli Toivosen albumista.

Myllärin tyttäret, Vuolukan fliikat Helka, Aili ja Hilja Vuolukka. Kuva: Anselm Laakso. Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

Terttu ja Hilja Ojala,
Ojalan mamma.
Sisko Kallionpään albumista.

Työmies Kosti Lehto ja vaimo Alma. Asuivat 1940-luvulle asti Riihimäen pohjoispäädyssä, sitten Pöllölän viereen rakentamassaan omakotitalossa. Meeri Niemisen albumista.

Tyko Hippos poikasena. Hänen albumistaan.

Akseli Andsten tuli kartanon karjakoksi 1925 ja hoiti tointa kolme vuotta. Perhe asui navetan vieressä karjakon asunnossa, jonka toista päätä sanottiin Tassulaksi. Sitten 1928 isä vuokrasi Kivikankareen rappiotilan viljeltäväkseen ja asettui samalla vuokralle kirkonkylän Nissilän taloon. Perheeseen kuului vaimon lisäksi tytär Sirkka.

Rehumies Kalle Ojalan perheessä oli vaimo Hilja ja tyttäret Terttu, Sisko ja Maire. He asuivat Keski-Kapakassa. Isän saatua tallimiehen pestin he muuttivat lasten iloksi lähemmäs kartanon ydinaluetta tallimiehen asuntoon. Äiti tuurasi kartanon naisia, kun joku sairasti tai piti jonkun vapaapäivän. Kun Kalle ei keuhkovaivojensa vuoksi enää kyennyt työntekoon, perhe muutti Riihimäkeen, ja Hilja siirtyi kartanon vakituisiin töihin.

Kosti Lehto oli kartanossa työskennelleen ”puiden pilkkojan” Lehton Miinan poika ja asui äiteineen Riihimäessä. Kosti nai Alma Lennon Vainionperästä ja elo jatkui Riihimäen päätyhuoneissa. Kosti oli kartanon traktorimiehiä, alussa autonkuljettajakin, ja myös sahuri. Alma

ei tehnyt töitä kartanossa, ei edes tilapäisesti, mutta oli jossain vaiheessa töissä Osuusliikkeen leipomossa. Pariskunta jäi lapsettomaksi. He rakensivat omakotitalon Pöllölän tupasen viereen. Miina asui edelleen Riihimäessä omassa huushollissaan ottaen kamarin puolelle juttukaveriksi Veräjänkorvan Fiinun.

Vuolukan pappa, kartanon mylläri Kustaa Vuolukka, jäi leskeksi vaimostaan Josefinasta aika varhain. ”Pappa eli flikkais kans siin” Riihimäessä. Lapsia olivat Kustaa, Anne, Aili, Eino, Yrjö, Hilja, Helka ja Olavi. Flikat, joiden kanssa pappa sitten jäi loppuiäkseen Riihimäkeen, olivat Aili, Hilja ja Helka. Aili hoiti taloutta. Hilja ja Helka olivat tassuja, navetta-apulaisia. He asuivat pakarituvan peräkamarissa. Aili meni sitten naimisiin leskeksi jääneen Suomen Väinön kanssa. Tällä oli lapsi, Matti, ensimmäisestä avioliitostaan Mykkälän tyttären kanssa. Uudesta avioitumisestaan huolimatta Väinö jäi edelleen asumaan Mykkälään Matin kanssa. Aili asui ja huushollasi edelleen Riihimäessä. Väinölle ja Ailille syntyivät Leena ja Jaakko, joiden koti oli äitinsä ja tämän sisarusten luona. Jossain vaiheessa Väinökin siirtyi Riihimäkeen. Helka ja Hilja pysyivät uskollisesti naimattomina ja lapsettomina navetta-apulaisina, vaikka seurustelivatkin pitkään Lehtosen Arvin ja Ojalan Einon kanssa. He olivat Riihimäen viimeiset asukkaat, asuivat siellä elämänsä loppuun asti.

Leena: Ja Jaakko oli siäl pakarituvan peräkamarissa sit kun ei enää Helka ja Hilja ollu.

Raimo: Se oli likkain kamari.

Leena: Flikkain koppi eikä kamari!

Raimo: Semmonen pyhä paikka, mist meki Jaakkon kanssa aina saatiin lähtee äkäisesti. Vuolukan lapsista Yrjö muutti avioituessaan omaan Lietsan Ruusun entiseen torppaan ja

kävi sieltä käsin töissä kartanon traktorimiehen pestissä.

Hippoksen Kalle oli karjakkona neljätoista vuotta, vuodesta 1932 vuoteen 1946. Hänen vaimonsa Rauha oli sikojen hoitajana Toivosen Elsan jälkeen. Kalle ja Rauha ja lapset Sylvi ja Tyko asuivat koko sen ajan karjakon asunnossa navetan vieressä. Vuonna 1946 Hippos osti kartanolta Peltolan entisen torpan ja maata, asettui sinne perheineen pitämään taloa ja meni sahalle töihin samoin kuin poikansa Tyko.

Äitejä, lapsia, sukulaisia, naapuri-apua

Pöllölässä asui joskus 1920-luvulla Eurasen Hilda kahden pienen poikansa kanssa. Hän oli navettapiika, mutta sai keuhkotaudin ja nopeutti kohtaloaan hukuttautumalla Pajalampeen. Pojat otettiin kasvateiksi. Hiltan kuolema koettiin vielä 2000-luvulla merkittäväksi ja huolestuttavaksi tapahtumaksi, josta kerrottiin ja jota pohdittiin. Yksinäinen äitiys ja keuhkotauti, molemmat yleisiä, oli äidille toivoton yhdistelmä. Keuhkotautinen ei saanut jatkaa navettatöissä, mieheltä ei saanut apua.

Liisa: Ne meinasiva et mihe se on mahtanu men, mut sit näkys jottai varppaa jälkii siäl jokirannas, siäl Pajarannas jossai oli ollu liina sit.

Akseli: Se tuli sen matkan sieltä Mykkälän ojanreunaa ja ajautu siihe sitte pienen saaren kylkeen. Jäi siihen, ei menny koskest alas. Se on Hiltan Maihinnoususaari.

Liisa: Tarha-Kalle oli kännispäite näkevänäs sen polunvarrel. Ja hän sano et siunattu olet sinä vaimojen joukos, ni sillen se häipys.

Toisista traagisista tapahtumista selvittiin onnekkaammin. Tallimies Lindkvist kuoli 1920-luvun alussa hevosen potkuun kengityksessä.

Häneltä jäi vaimo ja neljä lasta. Kustaa Malmi naapurista otti lesken ja lapset luokseen Malmiin. Lindkvistin lapsista Hilta asui kuolemaansa saakka 1980-luvulle Malmilla. Kustaata sanottiin vanhemmalla iällä Malmin Taa-vaksi. Lindkvist suomennettiin Linnansuiksi. Linnansuun Miinasta ja Hiltasta tuli kartanon navetta-apulaisia, kovia työntekijöitä. Hiltalla oli silloin Pentti-poika ja Miinalla Liisa ja Reino.

Akseli: Pentti oli Hiltan poika. Somerolla syntynyt. Ko Hilta erehtyi sinne menemään. Oli jonuaren siäl.

Arimo: Oliko Lindforsin Selma miäs?

Raili: Ei ko se veli Eevertti asu sen kans. Selma ol ja yksinäine.

Arimo: Ja tää Laihon Viljo oli Selman poika?

Raili: Joo.

Sirkku: Mitä Lindforsin Selma teki?

Raili: Emmää kyl muist ollenkaa, et tekiks se oikeen mittää.

Melkein saman ikäiset kaverukset. Vasemmalta Viljo Laiho, Lindforsin Selman poika, Aaro Aalto, Aallon Fannin ja Loittovuoren Kustaan poika ja Pentti Linnansuu, Hilta Linnansuun poika. Mailis Aallon albumista.

Sirkku: Mut häne veljes oli sit kartano hommis vai?

Liisa: Eevertti käve töis mettähommis.

Raili: Ja Selma oli vähä sairaaloine ja ainaki jalat sen kiusas kauhiaste.

Arimo: Mut hän piti sit kuitenkin tuppa siin lämpimänä ja laitto ruokaa.

Selman ja Eevertin isä, Lindforsin Kustaa, oli kartanon maatyömies ja Otsolassa työnjohtajana. Hän eli elämänsä loppuun lastensa kanssa Mykkälänmäen väenasunnossa.

Kartanon leipojalla, Suomen Fiinulla oli kaksi poikaa, Jussi ja Väinö. Jussi oli yksi kartanon hevostmiehistä ja asui Fiinun kanssa Mykkälänmäessä. Suomin Väinö ei ollut kartanon töissä, vaan teki pokasahan kanssa puuta valtion metsätöissä. Väinö nai ensin yhden Mykkälän tyttäristä ja tämän kuoltua Vuolukan Ailin.

Raili: Ja sit Tiltal, ni sil oli sit kaks poikaa, Mauno ja Kauko. Ne oli ja yksinäisii.

Sisko: Mettälän Tilta tuli siihe sen Maunon kans. Et niit oli oikke aika paljo siäl semmossi. Ja miähii ei sit taas ollu, et miähet oli niinku erempää.

Arimo: Ni oleks tullu ikä ajatelleeks?

Sisko: En ol tullu ajatelleks.

Sirkku: Miehi oli tosi vähän perheissä. Oliks se joku systeemi, et sinne oli vaikee avioitua jotenki vai?

Sisko: Juu, ne yksinäiset naiset tuli sin lapse kans.

Sirkku: Elikkä he tuli lapsineen kartanoon.

Sisko: Nii joo. Miinaki tuli Reinon kans ja se Hilta tuli, Pentin äiti.

Sirkku: Otettiin sinne sit miälellään, vai oliks muual vaikeempi päästä? Mikä houkutteli näitä yksinäisii äitejä sinne?

Sisko: Se oli tiätty, ko siäl tartti karjahoitajii kumminki. Ja ku isännäl oli paikka auki, ni sit taas ne haki.

Arimo: No millais oli johonkin muuhun taloon mahdollista, jos oli lapsi, nii ei ollu varmaa nii helppo päästä?

Sirkku: Ei ollu palkollissi siihe aika muualla ko kartanos enä paljo.

Sisko: Mut sinne ne kaikki sit hakeutu.

Arimo: Heil oli mahdollisuus saada asunto. Ni semmonen turva. Mimmone sit oli, jos oli piäni

lapsi ja täyry töihin mennä? Oliks siin ympäristös joku semmone, mikä voi vähän aikaa pittää lasta?

Sisko: Tämäki oli tämä Lehton Kostin äiti, tämä Miina. Ko mää menin töihi ja äiti meni töihi ni tämä Miina otti sit sen mun flikkani Ritvan.

Tytöt renkituvan seinustalla. Takana vasemmalla Terttu Ojala, Liisa Linnansuu ja Raili Sainio. Edessä oikealla Leena Suomi. Liisa Varjosen albumista.

Raili: Linnasuun Miinan tyttäre Liisan kans me oltiin kaverei. Linnasuu Liisa oli usse meil Mykkäläs. Meil oliki aina joku koton. Ja sit joskus se Pajuska kuulemma piti minuuki ko oli joku meno. Mää tykkää, et siäl Pöllöläs oli kiva käyrä ain. Se tykkäs varmaan lapsist.

Sisko: Se on sit jo niin pal vanhempi, et mää en muista semmost Pajuskaa. Pöytyält tuli sikalahoitajaks se Anna, siihe Pöllölää asumaa. Se toi sen sisares tulles, ko se oli semmone vähän vammane. Se piti sitä siin sit vaa muuten.

Sirkku: Elikkä tuatiin sit myöski nämä muut hoidettavat, muutaki ku pienet lapset.

Sisko: Joo, seki sai sisares siihe, yks piäni huanne oli siin.

Arimo: Mut sai sisarkin kortteerin samal sit.

Sisko: Veräjänkorvan Fiinuki siin asu siin Riihimäes jossain kamaris. Se kehräs rohtimii ja villoi ja sit leikkas mattonkutte. Ei hän ollu kartanon töissä. Mun miälestäni Fiinu tuli sin sillai, ko Lehton Kostin äitil oli semmone asunto, ko oli kaks huanet. Ja se meinas, et ei hän kahta tartte, et hän tulee keittiös toimee ja anno sen piänen kamarin sit tälle Fiinulle. Mut mää en tiär sit annoks se sillai sen, et isäntä sen tiäsi vai kummone se oli.

Työväentalo talvella 2006.

Kuva: Tero Kivimäki.

Sirkku: Nii tietysti ko isäntä ei koskaan käyny siäl.

Sisko: Kenenkkä huusholli ei tullu.

Arimo: Nii, et oli ikään kuin sen Lehton Miinan siivel siin sit.

Sisko: Ja toine sai siit sit semmose juttukaveri.

Huvitukset, vapaa-aika

Miten tyväki mahtoi käyttää vapaa-aikaansa, jos sellaista sattui olemaan?

Arimo: Käytiinks kylissä ja istuskeltiin Riihimäen porstuas? Olik mittää tanssei tai tämmösi?

Liisa: Oli tyväentalol ohjelmallissii iltamii ja tanssii lopus siin.

Arimo: Olik ne ihan viikottaisii?

Liisa: Ei ne ihan viikottaisii ollu. Vappujuhlat oli kovat siäl, kansaa perkeleeste. Tyväentalol tul paljon ihmisii vappujuhliinki, ja sit oli äitienpäivä. Määki olin nois ohjelmis siäl, pruuksin ol.

Arimo: Kyl kartanonkulmalaiset sit kans kävi, kun sellasii juhlii oli?

Liisa: Ei siäl monika käyny, ko Mykkäläst kävivät. Ja Suomen Jussi käve, se oli sellanen vanhapoika.

Arimo: Olik siin joku herran pelko vai mikä?

Liisa: Kyl mä luulen et siin oli vähän semmonen, vaikkei Onni siit kyl olis perustanu.

Pentti ja Edith Linnansuun häät Portaanpäässä. Pentin oikealla puolella äitinsä Linnansuun Hilta. Olavi Tuomisen albumista.

*Sainion Raili Mykkälän rappusilla.
Raili Räikkösen albumista.*

Arimo: Mut kartanon työväki ei sit niin kauheest käyny työväentalol.

Liisa: Ei mun miälestäni.

Arimo: Sotien jälkeen vähän muuttu sit.

Liisa: Juu.

Arimo: Portaanpää oli kans paikka, missä juhlii pidettiin.

Liisa: Siäl kävi sit taas ne niin sanotut talolliset, talollisten mukulat paremmi.

Arimo: Mut millais kartanon väki? Jos oli häitä?

Liisa: Jaa juu, se oli eri juttu.

*Ojalan Sisko.
Sisko Kallionpään albumista.*

Arimo: Tai jottai syntymäpäivii.

Liisa: Juu, mut ei ne missää käynee. Ku ei siäl nuariika ollu.

Arimo: Ni kartanonkulmal? Kyl maar siäl joskus nuariiki oli.

Liisa: Oli ne tiätyst joskus ollee nuarii, mut ei ne käynee. Mykkälän kävevät työväentalol. Oliin joskus osuuskauppajuhlil. Siäl oli sit tota, Åkermanin Eero. Hän oli Pekka Puupää. Laitettu Pekka Puupääks, ja mukulat oli ihan hullunas sen kimpus.

Arimo: Työväentalol?

Liisa: Nii. Oli semmonen hattu pääs ja siin oli kukkane.

Vapaa-ajasta puhuttaessa nousevat tarinoissa yhä uudelleen esiin Riihimäki, Vuolukan porstua ja Mykkälä.

Liisa: Vuolukan ulkoporstua oli iso, siin oli pitkät penkit. Ja siihen ain sit juhannusaattonki kokoonnuttii ketkä eivät menneet ton rantaha. Mukulakki oltiin siin. Sit katotti ku autoi meni, tualt Turust tuli. Oli seki kans aikamoist.

Arimo: Siin paljo porukkaa istuskeli.

Liisa: Istuskeli joka ehtoo siin kesäaikaan.

Arimo: Se oli semmonen tarinapaikka sit.

Liisa: Oli juu. Tarinatupa.

Arimo: Ja oli hyvä linja-autoo odotel.

Raimo: Yleensä viikonloppusin se oli ihan täys. Ja Aili keitti kaffe.

Arimo: Mistäs sitä kahvii sit sil-lai piisas?

Akseli: Kyl sitä varmaan riitti. Ku Vuolukan Aili keitti.

Arimo: Pannu oli melkeen ain kuumana vai? Se melkeen hoiti kahvibaarin virkaa samal.

Akseli: Kyllä, siihen voi verrata.

Sisko: Ei siäl oikken paljo kaffeeka siihen aikaan juatu. Mekki, Suomen Matti ja Jaakko ja minä ja Leena ja Sylvi ja Raili ja Linnasuu Liisa, ja Penttiki oli sil-lon viäl nuari miäs – nii kokoonnuttii Vuolukan porstooseen ja istuttii ja kateltii siin ko ihmiset

kulki, ja juteltii kaikennäkösii. Ei siin mittää, ei juapoteltu ei mittään siihen aikaan. Mut siin oli vaan semmonen hauska seurustelupaikka kesäisinki ehtost. Oli kivaa istuu siinä. Mä muistan sen Suami Jaakkonki ko se siin oli pikkupoikana, ni joku tuli kysymään Mynämäkkee tiät. Jaakko sano vaan et: 'Ei mul Munamäetiäl mittään kuulu, painu inne vaan.' Jaakko oli niinko liikennepoliisi siin. Se ei mul mittään kuulu, painu inne vaa, sano ko ei osannu oikeen puhuu.

Suomen Leena juhannuksen aikaan.

Kuva: Anselm Laakso.

Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

Kyl ne sinne tuliva piänemmät ja isommat. Ja kyl se oli joskus ihan täynnäki. Oli semmosen penkit kummallaki pual näin ikkä ja sit rappusil istuttii, ja sit tualei, lisätualei viäl. Ja siin Hilja ja Helkaki ja se Aili viäl, niitten kolmas sisar. Siin ne kaikki istuskeli ja juttelivat ja nämät sulhaspojat Arvi ja Eino kans. Se oli semmonen kokkoontumispaikka.

Sirkka: Vourin Arvi kävi sitten sitä Hiljaa helsaamas joka päivä Vuolukalla.

Arimo: Lehtosen Arvi.

Sirkka: Joka päivä Arvi istu siäl Vualukan pihalla.

Arimo: Mut ei heist parii sit kumminkaan lopultas tullu, et molemmat jäi naimattomiks.

Sirkku: Sitä me täs mietittiin, ku siäl oli – miks ne ei sit vakiinnuttanu niit suhteitas, ko ne seurusteli aika intensiivisestiki. Oliko kartanos jotenki vaikee mennä naimisii?

Sisko: Emmää tiär, siihen aikaan vaan vissiin ei menty niin paljoo ko nykyään. Sillai ne oli monet, monet vuaret. Ko elokuvisaki ne aina meni yhres sit vaa Eino ja Helka ja Hilja ja Arvi ku tyväentalol niit elokuva näytetti. Ko mää tyänsin itten mukka. Mää menin kerran, muistan ko mun setäni Eino osti sit mul lipun kans. Rahaa ei kai sillai tahtonu ol, ni sit se sano, et tul ny, et hän ostaa lipun. Mää meni siin siivel sit.

Sirkka: Arvi oli sellanen mukava mies, muistan pentunakin. Voi voi, siäl Riihimäessä mää olin päiväkaudet.

Sisko: Talvel täyry oll vissin paremmin kotonas, et ei sinn sisäl sit juur menty, muut ko joskus. Mein Tertun kans oltiin siäl Riihimäes sit ko Leena oli, ni jottan piirrettii. Se oli sama niinko se Mykkälä. Sinne me kans kokkoonnuttii. Siäl oli kans tuvas aika paljo väkkee. Mää muistan ko Helmisaaren Mooses ja Jaakko, niil oli soit-

topeliiki, ja soittivat siäl. Mein piti ruvet opettelemaan tanssimaan, mut en minä tiär, sunka kehrattu. Sit Raili sano vaan, et: ”Mitä sää siin kuuntelet, tul tänn leikkimää paperinukeil.” Mun täyry lähti, vaik mää olssi miälelläs kuululu niitten isompai juttui siäl. Mää Railin kans menin porstoon koppi, taik kamari, miks se sitä sano. Liisa toi ain niitä paperinukkei siält Turust tullesas meitil molemmil. Ja niil leikattii sit vaattei ja leikittii siäl. En mää saanu oikein kuunneltu sit. Se oli kans semmone mukava paikka. Ei siält koskaa pois käsketty, et ai siäl, ai sai olla vaikka aamuun saakka olis ollu.

Raili: Vapaahetkinä käytiin kyläs jossai, ja meil siäl Mykkäläs kävi porukkaa kyl paljo. Sillo ehtis kyläänki ku, vaik ei ollu mittä mukavuuksi. Nykyään ei tahro kerit millää. Sit ko leivottii – meilläki Mykkäläs paljon kerral - ni sit lährettii illal kyläreisul ja viätii lämpimäisii joka huusholli. Jos possu tapettii, ni sit viätii joku lihanpala kaikil naapureil. Ne toi sit taas, jos heil oli, ko leivottii, ja jos heil oli possu.

Arimo: Millais, ko mukulat meni johonkin naapureihin, nii käviks joskus semmonen tuuri, et sai jonkun korpun tai jottai?

Raili: Ei sillo ollu oikken mittä erityist annettavaa varmaan. Jos jottain omena. Ja Lepistöski oli nii hurjan hyvii tomaatei, taik kaunei, semmosii isoi oikeen siin seinä viäres. Mä muistan, ko määki sain yhden, ni emmää raaskinu sitä syär ollenkaa. Fanni toi kerran, oliko se jossan kartano heinäpellol, toi mul semmose kauniin ison tomaatin. Mää en raaskinu sitä ollenkaa syärä. Ja sit ko mää söin sen, ni sit mää olin ki pettyny, ko se oliko aika pahhaa olevanas. Emmää ollu tomaatti saanu koskaan. Kyl mää sen söin sit. Kyl mää nyt tykkään nii hurjast tomaateist. Mut se oli iha eri makunen, kato ko nyt nää kaupan tomaatit, ko se oli oikein

siin seinä viäres kasvanu. Et kyl jottain ain sai varmaan.

Arimo: Mimmones huvittelupuoli sit muuten oli. Jos oli häitä, niin Portaanpää oli tietyst yks paikka sit vai?

Tyko: Nii. Portaanpääs oli paljon häitä. Ja sit oli muutenki semmottii jottain kesäjuhlii. Ja joskus oli jottain kokouksiiki.

Arimo: No muistaks sää semmost, et kartanon kulmilt olis käyty työväentalol kans tansseis?

Tyko: Juu. Kyl käytii. Kyl määki, silloin ko määki rupesin tansseis käymää, ni ain ko tanssit loppus, niin sikko lährettiin kottiippäin, ni kar-

tanon kulmal tuli kaikkein suurempi porukka. Niit oli toistkymment äijä, ko tuli tän kartano kulmil.

Arimo: Jaaha. Teil oli oikein kartanon kulman oma sakki sit ko meni sin. Entäs sitten, kun nuorten miesten tanssiopetuksen aika tuli?

Tyko: Sit ne meni Mykkälään.

Arimo: Siäl oli tämä Vanhankartanon kulman tanssikoulu, siäl Mykkälässä.

Nuorisoa. Sisko Ojala, Aino Nykänen ja Sylvi Hippos Riihimäen kulmalla.

Sisko Kallionpään albumista.

Fanni Lepistö eli Aallon Fanni, tanssinopettaja Aili Sainio ja Lempi Ojala vapunpäivänä 1938.

Raili Räikkösen albumista.

Tyko: Nii. Kyl Mykkälän Aili-vainaa opetti kartanon kulman pojat kaikki tanssimaan. Et kyl me oltiin valmiit tanssijoi ko lährettiin tansseihin soran jälkeen.

Arimo: Nii et itsetunto oli vahva sikko lähti hakemaan flikkaa tual jossain parketeil. Se oli aika pieni se Mykkälän tupa, mut siin vaan sit sovittii?

Tyko: Kyl siihe mahtu. Kyl siihen kymmenen pari kerrallas mahtu.

Arimo: Joo. Ja musiikki, mistäs musiikki tuli?

Tyko: Se oli krammari, veivil veivattava krammari.

Arimo: No mistäs tämmöne kulkeutus sit Mykkälää?

Tyko: Se tuli sotasaaliin Paunan Martil. Martti toi sen sorast tullesas. Mää väliti sen sit tänne Vanhaankartanoon ja ostettii se porukkaa. Ja sit joskus käytiin levyi vaihtamas ja.

Arimo: Olik siäl likoi kans sit mukan?

Tyko: Kyl siäl, kirkonkylästä kävi likoi. Talollisten piikatytöi. Ei siäl poikapari tarvinnu tanssii.

Arimo: No entäs sit tämä opettaja, tää Aili, ni hän oli innokas tanssima itte tiätenki myös?

Tyko: Kyl, kyl se veivas näit vanhoi kankei nivelii. Emmää muist, et siin olis minkäänlaist semmost seurustelumieinkiä ollu. Jokanen meni sit kottiis.

Ja likat lähti, Anttilast tuli ja Lukkalast tuli ja Hakalast tuli ja tais Kulmalastaki tull. Et kyl siäl porukkaa kävi.

Arimo: Mä muistan et toi Ristimäen Eevaki on puhunu joskus, toi Nissilän Eeva, et hänki olis tansseis käyny joskus Mykkäläs. Ja se oli tiätenki sit sitä aikaa, kun ei tanssi nii luvallistaka ollu. Se oli sitä sota-aikaa. Mut mää en tiedä sit, se tanssimaan opettamine, et olik semmonenki sit kielletty, kun se on vähä niinku koulunkäyntii.

Tyko: Aili paino huapatossut jalas vaan kaikkien kans. Järjestäs opetti, ei se mittää valkannu. Ja se kuka oli parempi tanssimaan, ni tiätyst se meni miälelläs, mialuummin ettei tarvinnu opettaa. No kyl siäl semmottii sananparsii oli, et – yksiki kaveri sano, et on niinko lampaan kävelyy, ko tankoo meni. Ja sit Laiho Villeki sano, et tarttis jollain taval joustavuut saar siihe askeleih. Ja eikä siäl paljoo mittää viinan kans pelattu, se oli melkein raitist porukkaa ko siihen aikaan kävi.

Arimo: Siäl käytiin oikein hartaal mielel sit opettelemas?

Tyko: Kyl, ja se vissiin teki sen, et ko ne täyty salas tapahtuu. Et jos olis viinamiähii ollu, et olis jottain rähjänkii tullu, ni sit se olis voinu tul julkisuuteen.

Arimo: Mut paljastusko ne jossain vaihees sitte?

Tyko: Kyl poliisi sen krammarin vei siält. Siäl oli semmone levy, ko *Viimine valssi*, ja poliisi Heinone soitti sen viimisen valssin. Ja löi luukun kiine ja sano, et tämä mene nimismiehen kansliaan. Oikeusjuttu siit tuli ja sakkoo. Ja sakko maksettiin porukkaan. Mut ei se ollu mikkän kauhia maksu. Ja poliisikki tuli sil perusteel sinne ko Vanhaskartanos kävi varkai, siäl jääkellaris. Ne kävi kuulustelemas siin kartanon ihmisii, ko siält viätiin kinkkui, Vanhankartanon kinkui ja sit Juustin kinkku viätiin.

Ja ne poliisit kiärteli siin. Se oli krammari siäl kansi auki ja se näki vasaran ja sirpi siin kannes.

Arimo: Nii no se tiätyst viäl pahensi asiaa, ko sota-aika oli – ni se oli venäläine vehje viäl.

Leikkijät tallin nurkilla. Ojalan Sisko ja Hautakankaan Aili roikottavat Toivosen Anjaa. Tallinpihalla kasvoi ko-meita kuusia. Anja Salon albumista.

Tyko: Juu, ja ko monta kertaa meinattii et tarttis liimat joku kuva siihen pääl, ni ei se olis mittään huamioo kiinnittäny. Ko se näki sen vasaran ja sirpin ni se oli aika kärkkäinen se Heinonen. Mut en tiär sit, et mihe se krammari joutus. Rinnen toimistoo se viätiin.

Kartanon lapset

Akseli tuli kartanoon Maarian pappilasta viisivuotiaana vuonna 1921 Tintti-nimisen hevosen kyydissä. Taisi olla Tintin viimeinen elämäntehtävä. Ruustinna Jenny-Maria Tallgren oli kannustanut lasten leikkejä pappilan pihalla. Hän jäi lämpimästi Akselin mieleen muistona ensimmäisestä kotipaikasta. Akselin isä oli ollut pappilan kuskina ja siirtyi nyt tallimestariksi kartanoon. Ensimmäiset viikot Akseli asui Riihimäen pohjoispuoleisessa päädyssä. Oli marraskuun alku ja lunta maassa ja portailla.

Poika ihmetteli päädyn jyrkkiä portaita, joita piti tulla alas luistamalla. Äiti ei päässyt niitä ylös lainkaan. Akseli sai päiväkaudet katsella kartanon ja ohikulkijoiden menoa Riihimäen ikkunasta.

Akseli: Tuli hevosjono sieltä Riihimäen rakennuksen päästä. Ne kerkes laskemaan ne hevoset. Niitä meni kuus ryhmässä. Emmä tietäny mitävarte ne siit menivät, töihin kuitenkin. Ja niitä mä opettelin tuntemaan niit hevosii.

Akseli oli perheensä esikoinen ja kartanon tämän kirjan lapsista vanhin. Hänen silmäteränsä oli toistakymmentä vuotta nuorempi Anja-sisko, ja hän oli pienempien lasten suosiossa. Tallilta löysivät Toivosen katraan kaverit tekemistä. Iltapäivisin koulun jälkeen pelattiin tallin pihassa, kertoi Akseli. Liisa oli Akselia

muutaman vuoden nuorempi, suunnilleen Toivosen Aaton ikäinen, ja asui Mykkälässä.

Liisa: Kaikenmailmassi leikittii, kauppailekii. Ja sit oli sellaset kottikärryt Mykkälässäki, mis oli isot lautareunat ja siin luki, oli liitul piirretty Yläne – Aura – Turku siihe kylkeen. Ja Linnasuun Reino oli kaikkeen isompi safööri, se joutus kускаamaan meit. Puuhuaneen tykön oli Pöytyä ja luvan¹ tykön oli Aura ja Pikukullion tykön oli Turku. Ja sit kaikkee nattii, ja likat palloteltii sikko kevät tuli. Oli noit piäni kummipalloi, palloteltii välil ja. Karttuu mentii ja. Siäl Pöllölännummeski mentii ussein sillai, ko siäl oli niit katajapuskai. *Kartun nimi kirjas* huudettiin siäl sähkötolppaan. Ja siäl kukuultiin sit. Pajuskalki oli varmaa lystii. Se oli ihan yksinäises paikas ja mukulat siäl reuhos siäl nummes. Se oli semmonen tasanen keto.

Kolmekymmentäluvun alussa asui Pöllölässä siis Pajuska.

Arimo: Se oli Rinnen Alen äiti.

Liisa: Juu. Se oli mukava muija.

Arimo: Asuks hän yksin siin?

Liisa: Asu, ja sil oli semmonen patterirarioki ku Ale oli hommattu, ja me käytiin mukulat siäl aina lastentuntii kuuntelemas. Se ei ikä kiältäny. Seisottiin siin pöyrän ympäril. Se oli jottain erikoist. Aallon pojat ja Matti ja minä ja Lehtosen Kaisa.

1 luuvan

Mykkälän Liisa (oikealla) tätinsä Aili Sainon ja serkkunsa Suomen Matin kanssa. Molemmat äidistään orvoiksi jääneet lapset asuivat Mykkälässä tädin ja isovanhempien huomassa. Myös Matin isä Väinö asui anoppilassa vielä pitkään vaimonsa kuoltua.

Mailis Aallon albumista.

Arimo: No siält tuli Markus-setää sit.

Liisa: Juu, käski kaurapuuroo syär.

Arimo: No totteliks te sillo?

Liisa: Kyl.

Leena muistaa kartanon sianhoitajan Annan ja hänen siskonsa Mantan, jotka asuivat viimeksi Pöllölän pikkumökissä ja olivat kovia käskemään lapsia kylään. Olisiko ollut 1930-luvun loppua ja 1940-luvun alkua.

Leena: Oli niin siistii, oli niin kiva mennä. Ja sit niil oli semmosi postikortei liimattu, ni ain mentiin, et saadaank me taas niit kattoo. Mukuloitten elämä oli niin kivaa.

Tyko: Me käytiin Jaskan kans Pöllöläs Annal ja Mantal pirunviuluu soittamas. Hakaneula auki ja sit naru siihe. Ja toho kitin rakko. Ja sit vähän matkan päähä, ja sit kynnel hankattii.

Arimo: No olik vaikutust?

Tyko: Oli, kyl ämmät tuli ulos mäikkämään.

Tyko: Karttuu juastiin täsä Riihimäen ympäri. Mukan oli semmottiiki ko asu Kuralas. Talvel hiihdettii ja laskettii mäkkii siit koulun tykköö. Siin on se kallio, ni siin oli aina joku suksien kans. Tallin mäel päi ja saunan ettee. Ja sit Toivosen Akseli oli parirekien kans, semmottet pienet parireet. Ja makas reen pääl ja niin pal-

Potkukelkkailijat. Suomen Jaakko lykkää, Vuolukan Raimo saa kyytiä. Raimo Vuolukan albumista.

Lapsia seinustalla: Helvi Lehtonen, Jaakko Suomi, Katri Lehtonen, Raimo Vuolukka, Sylvi Hippos, Tyko Hippos, Bertta Rönttilä. Raimo Vuolukan albumista.

jo seljä pääl istuma mukuli ku mahtu, ja las-kettii sin tallil päi.

Sirkku: Tallinmäel tai tallin alueel lapset kävi leikkimäs sit?

Anja: Kävi! Ojalan Sisko kävi, Terttu ja Mairevainaa, ja sit kävi Hippoksen Tyyko ja Sylvi. Ja mä muistan aina kun Tyykon kanski aika paljon leikittii. Sylvi aina koitti Tyykoo kotiin sieltä meiltä, ni Hipposka huusi: 'Anna Tyykon leikkiä Anjan kansana.' Se oli jostain mualta se Hippoksen rouva, hän puhu semmost erilaista. Anjan kansana se sano aina, jäi mieleen.

Sirkku: Mitä te leikitte siäl?

Anja: Meil oli omat leikit. Tehtiin sinne tallin vinttiin ja millon mihinki. Meil oli nukkei ja meil oli astioita. Meiän äiti kävi Vanhaskartanos siivoomas, ni hän sai aina siält, olik se Oili Tuomela, joka oli emännöittäjä sillon, ni kaikkii rikkinäisii astioita. Mul oli kauheest kaikkii tämmösii. Muistan ku oli iso soppakulhoki, ku oli kannesta pois semmonen ku nostetaan, ja sit oli reunasta menny rikki. Ja sitä mää vaalisin, mä muistan. Ja sit se kuitenkin hajos, kun me muuttokuormalla mentiin Alastarolle. Mää olin yhdeksän vanha. Sillon kun sota oli, muutettiin keväällä tonne. Äiti ei menny sit sinne Raasinkorpeen. Ku oli kakstoist kilometrii kouluun. On kai, kun ajattelee, et piänet lapset siält kylmäl.

Arimo: Kun tallinnurkil pyäritte siäl, ni olik muksuilla asiaa talliin? Saiko käydä ihan vapaasti?

Anja: Sai, kyllä me käytiin. Isä piti kyl tarkan vaarin, ettei hevosten lähelle menty. Käytävillä sai kulkee, muttei mennä lähel hevosii, ku niist ei tiänny, mitä ne olivat.

Sirkku: No mitä te teitte siäl tallis?

Anja: No me kateltiin, ja sit meil oli siäl peräl semmonen, ko oli ollu joskus sikoja. Se oli

ihan puhdas, meil oli leikit siällä. Ojalan lapsil oli ja mul oli omat leikit siäl. Ja tallinvintissä oli heiniä aina. Ja mun velivainaaki ja Laihon Viljo ja mahtoiks Aalton Aaroki olla, Viljo oli ainaki. Tehtiin tunneleit sin. Pojat teki tunnelei heiniin ja siäl menivät pitki tunneleit. Äiti oli vähä vihanenki siit, hän sano et jos ne pettää ne heinät siällä. Et jäärään sin johonki tunneliin.

Arimo: Oli niinko joku ketun pesä siäl.

Anja: Ihan semmost juu.

Aatto: Siäl oli vanha linja-autoki, siäl ratas-huanees. En tiädä, mitä linjaa joskus oli ajettu. Sinne se jäi, kun me lähdimme. Paljon siäl linja-auton sisäl leikittiin.

Sirkku: Keitä lapsii siält ympäristöst siäl sun aikaan kävi?

Aatto: Siin oli Linnasuun serkukset, Pentti ja Reino, Aallon Aaro, Laihon Viljo, olivat saman ikkässii.

Sirkku: Tääl oli paljon lapsii, ja vanhemmat oli töis. Lapset sit aika paljon oli keskenään.

Anja: Leikittiin aika paljon keskenäs. Ja kyl me aika paljon navetan vintissäki, siäl me juastiin ja leikittiin siälä, kun siälläkin oli pahnoi ja heini.

Sirkku: Mikäs se liikkumisen reviiri sit oli? Kuin kauas lapset saatto mennä?

Anja: No siin kartanomiljöössä. Ei mihenkä kauas saanu mennä.

Sirkku: Mitäs ulkoleikkei sit oli?

Anja: No hypättiin ruutua ja juaksukilpailuitaki pirettiin joskus ja talvella lasketeltiin sinne ku on tämä vanha kuivuriki ni siit, siin on ne kallioliot siin koulumäen viäressä. Siittä lasketeltiin kelkalla. Mun nuarempi veliki kolmet saappaat talven aikana, korkot puhki lasketteli, ko hän jarrutteli. Muistan vaan, kun äiti sano et kolmet saappaat meni Antilta, kun hän lasketteli.

Arimo: Muksut oli omis oloissaan, touhus omiaan.

Lapsia kartanon koskella kuivana kesänä 1955. Komea kivisilta ja oikealla häämöttää myllyrakennus. Edith Linnansuun albumista.

Anja: Juu. Kyl määki leikin yksin omisa leikeisäni. Aika kului ihan hyvin siinä. Meit varoteltiin semmosest ojust, joka kulki siällä, misä Linnansuun Miina asu, ni sen jälkeen. Siäl mettäs oli.

Arimo: Siin Mäikkälän.

Anja: Nii, siäl oli semmonen oja. Tai puro. Siin oli vettä. Mun äiti oli vihanen, ku mun velivainaa Arvo kävi siäl uittamas puita. Ja hän oli aina sit vihanen siittä, kun äiti haki hänet pois, kun hän ei saanu yksin leikkii missään. Ja hänest tuliki sit metsänhoitaja. Ja siäl meki juastiin joskus, käytiin varelmillaki. Siäl oli varelmii aika paljon. Se oli vaarallist. Sen purot reunat oli semmoset ja se oli aika syvä, ja se vesi juaksi aika vilkkaana.

Arimo: Millais joki, varoteltiinks siit kovin?

Sirkka: Uskomatonta ja uhkarohkiaa oli se, kun siäl kosken kivillä leikittiin. Ainoa oli, et siihen ei saanu mennä, mis se vesiränni meni myllyl, sen kannelle ei saanu mennä. Me oltiin siäl sillan alla, kivillä leikittiin! Ja mä en ollu ku viisvuatias ku mä kartanosta lähdin.

Anja: Ei me saatu mennä joel. Se oli pihan viäres. Siin yläpuolel oli niit kivii siinä. Ky meiänki pojat siäl hyppivät. Ja saivat tiätysti kehumist ku tulivat kotti.

Arimo: Nii, kyl silti hiukan leikittiin, vaik kiällettiin?

Anja: Kyllä.

Arimo: Ja koskel tiätysti pojat ain onkel kävivät?

Anja: Ne kävi onkella juu siinä.

Sirkku: Käviks kenellekkä lapsil sit mittää?

Anja: No ei, emmää muista ainakaa, et mittää semmost olis käyny kenelläkkään. Tiätysti jotain kolhuja tuli.

Aatto: Kyl me ongittiin, oltiin uimassaki. Ja kesäseen aikaan kasvopesulla ja käsipesulla. Kalkkisäkkejäki pestiin ja vesi ei ollu oikeen vaihtunu siinä, se oli siinä renkituvan edessä, semmonen pysähtyny kohta, saatiin ihottumaa. Ja kravustimmeikin siinä. Ja sit siellä käytiin paljon vasikkahakas, joka oli siäl kosken alapuolella, misä oli niit puutarhakäytäviäki. Björnin puutarhuri ne teki sinne aikoinaan. Vasikkahaka oli puutarhan ja joen välisä. Siäl käytiin uimasa. Siäl oli semmonen piäni huvimajaki siinä ja piäni lampi ja siltaki. Määki menin kerran yksinki sinne ja, en mää tiä kuin mää sinne sillai menin. Sit tuli jonkun ajan päästä Ojalan Maire. Siin oli semmonen piäni kohta ko oli aika lämmin ja matala, ja sit oli

äkkijyrkkä. Maire sit meni niinpal lähelle, et se lähti vetämään siit. Mut sain sen pelastettuu. *Arimo:* Oli vaan sattuma, et sääki olit paikalla. *Aatto:* Kerran menimme Laihon Viljon kanssa. Ja oltiin juur opittu uimaan. Mää kysyin Villelt, et jokos sää ossaat uida. Joo, kyl. Mää sanoin, et mennääs yli joen, mää menen ensin. Ja pääsin. Mää sanoin Villel, et ans sit tulla. Ville pääsi kans. Mää sanoin taas, et mää menen edelt.

Ja pääsin yli. Ja käsikin Villen tulla. Ville pääsi pualeen jokkee, ja mul tuli kiiru, et mää sain pelastettuu. Otti kurkkuun kiine. Mää sanoi et älä siit purista. Vähäl oli, ettemme jääneet molemmat sinne. Mää kävin kerran paljon myähemmin Villen tykön ja kysyin, muistaksä, ku mä sun pelastin, ja hän sano, et kyl mä. Ja sano, et Salon Salme pelasti sen myöhemmin viäl, toisen kerran.

Sirkku: Eik siit joest varoteltu paljon? Et sinne ei pitäny mennäkkää.

Aatto: Joo. Siäl oli kova virtaus kosken alapualel.

Arimo: Mut siin vasikkahakas oli sit kumminki jonkinlaine uima-
paikka, matala kohta.

Aatto: Joo, siin oli mutka, ja sisä-
syrjään jäi matalaa.

Arimo: Joenyluimiset on erittäin vaarallisii, silloin kun ei viäl osaa juur uidakaan. Aika vaarallinen teko se oli teilt molemmilt.

Aatto: Ville oli meil jokapäiväven kaveri ain, ko se asu siin Mykälänmäes isoisän ja Selman ja Eevertin kans. Eevertti oli sit taas eno.

Sirkku: Ja Villen äiti oli Selma. Niist oli semmosii juttui, et ne oli vähän kiukkusempii tai kiroilevaisii, mut Ville oli kiva kaveri kuitenkin.

*Kartanon nuoria kosken rannalla
1921-22.*

Edith Linnansuun albumista.

Aatto: Joo, Ville kiros kans. Ja sit kerran tuli ukonilma. Pihalla leikittiin. Äiti sano sitte Villelle, et taivaan isä purottaa suuren kiven päälle kun jatkuvasti kirroot. Ja Ville lähti siitä paikasta. Ja sen jälkeen Ville ei enää kironnu, en koskaan kuullu kirosannaa. Mut ihmettelimme, kun leikeimme, et lähti sillai yhtäkkiä. Se oli ukkoselle niin tarkka, kun emme viäl muut vaistonneet mittää. Sitten jonkun ajan pääst kuulu kolinaa. Jaaha, ukkosti.

Sirkku: Et hän pelkäs ukkost.

Aatto: Juu.

Sirkku: Meni kotiin.

Aatto: Tuli kammo siitä varmaan.

Sirkku: Ni siitä just, sanomisen jälkeen.

Aatto: Mää luulen. Ei me ennen ollu sitä havaittu. Äitin pelottelu vaikutti.

Arimo: Mimmones se muuten oli se Lindforsin Selma? Millais se yleensä lasten kans juttuun tuli?

Aatto: Ville oli meillä paljon, ei me siällä oltu, oltiin aina meil, kun hän oli yksinäine.

Arimo: Ja oli kaverei siin.

Aatto: Joo, meil oli tillaa, ku oli iso navetanvintti siäl, taik tallinvintti.

Arimo: Oli mahrottoman kivat leikkipaikat siäl.

Aatto: Siäl oli heiniä ja kauraa, tehdä käytävii.

Tyko vihittiin salaojalaatikolla:

Se oli täsä pikkusillan tykön oli semmonen salaojan lähtö, semmonen laatikko. Täst Vanhastkartanost Riihimäkkeen päi vähä, satakunt metri. Siin oli semmonen, mut se laatikko on hävinny siit. Ja se toimi niinko alttarina. Ja mun vihittiin Ylösen Railin kans.

Mut mää en muist, et kuka sillon pappin oli. Kyl meit ussemman mukulaa oli siin, todistajii kyl oli.

Tyko: Muistaks ku korviket keitetii?

Raili: Ja juatiin kilpaa.

Tyko: Sinä voitit.

Raili: Sää kävit oksentamas.

Raimo: Muistaksää Tyyko kun Portaanpään huusiin tehtiin semmonen kämppä. Pihlajanoksi kannettiin sin, laitettiin siihen etteen lissää leveyttä. Mehän asuttiin siäl ja opeteltiin tupakkaa polttamaan. Seppo siin oli niinko vastaavana mestarina.

Tyko: Aaltosen pojat teki piippui.

Tyko: Navetal ei saanu käydä, oli pääsy kiälletty. Siäl oli luamatautii.

Raimo: Kyltit ovis. Totta kai siäl mentiin, kun se oli kiälletty. Vintin kautta sin pääsi.

Raili: Eiks kuivuris käyty piilosis.

Tyko: Kuivuris käytiin, ja sikko siäl viljaa oli, ni myllättii siäl viljakasas.

Sirkku: Mis se raja kulki, mihin ei saanu mennä? Kartanon varsinaiseen pihapiiriin ei menty vai?

Raimo: Ei sin saanu.

Raili: Siin puistos käytiin.

Tyko: Nii niämes, varkaimmitten.

Raimo: Kivaa peljättiin vähän, vaikkei se paha ollu mut se oli niin iso. Kyl me sen kans ratsastettiinki.

Raili: Se Kiva hauku niin kauhiasti

Raimo: Ei Kiva siit mittää pahaa tykänny, vaik me sen kans ratsastettiin, mut Onni tykkäs, jos se näki, tai se emännöittäjä. Kyl sit viätiin.

Mykkälän koulu

Vanhankartanon isäntä F. F. Björni rakennutti kartanon työväen lapsille Mykkälän pientenlasten koulun aivan 1800-luvun lopussa. 1910 opettajaksi tuli 20-vuotias Elna Bertling Halikosta. Elna luuli osoitteen perusteella kartanon olevan lähellä Auran asemaa. Asemalta hän pääsi ruustinna Boijerin kanssa Pöytyän pappilaan. Tämä järjesti hänelle kyydin Pöytyältä Yläneelle. Pieni poika oli kuskina. Bertling paleli.

Tallimestarin esikoinen Akseli Toivonen oli Mykkälän koulun viimeisiä oppilaita.

Arimo: Mykkälän kouluhan toimi silloin vielä kun te muutitte Yläneelle. Sä olet pari vuotta sitä myös käynyt.

Akseli: Juu, kaks viimist vuotta kun Mykkälän koulu toimi.

Arimo: Ja ketäs siel sillon oli opettajina?

Akseli: Elna Perttinä, Bertling sillon. Halikosta tullut.

Ainoa sisäkuva Mykkälän koulun luokkahuoneesta. Juhannusruusujen aikaan. Opettaja Bertlingkö on piirtänyt taululle kissan? Lea Perttinän albumista.

Arimo: Hän asui kans siinä Mykkälän koulussa vai?

Akseli: Joo.

Arimo: Voik sä kertoa vähän siitä koulun ympäristöstä?

Akseli: Siinä oli sikakoppi ja pieni kasvimaa.

Arimo: Possu kasvatettiin ain sitte, et saatiin lihaa. Ja opettaja asui siinä kättilön kanssa. Ja kättilön nimi oli?

Akseli: Alli Stenroos. Ja uusi nimi on Laiko.

Arimo: Siin oli kahden naisen talous.

Akseli: Joo, kättilö oli isäntä.

Elna Bertlingillä oli veli Emil, kymmenen vuotta nuorempi. Tämä vietti paljon aikaansa sisarensa luona Mykkälän koulussa ja lähti sieltä sotaväkeen.

Kerran kävi, että kartanon isäntä oli luvannut tuoda Elnalle perunoita. Niitä tuotiinkin kaksi säkkiä, jotka tuoja asetti päällekkäin kuistille. Elna näki niiden hahmon uhkaavana olentona ja pelkäsi, kuka oli oven takana. Hän tömistä vierasta pois, ja perunat menivät pitkin portaita. Näin kertoi Elna Perttinän ottotytär Lea.

Kuvat Lea Perttinän albumista:

Perttinä-asetelma koulun aidan vieressä. Makaa-massa Emil, edessä oikealla Elna. Takana seisoo heidän äitinsä.

Ja oli pihalla riippukeinukin.

Harrastetaanko koululla teatteria? Kuva on koulun tienpuolella olevasta puutarhasta, tragedian nuori uhri taitaa maata siinä ison kiven vieressä. Takana Emil, oikealla Elna. Heillä oli myös Ellen-sisar, joka toimi jonkin aikaa Osuuskassan kassanhoitajana. Lieneekö mukana kuvassa?

*Mykkälän koulun oppilaita, opettaja Elna Perttinä (edempänä) ja kättilö Alli Laiko, joka melkein aina on mukana kuvissa, lähes identtisessä asussa Elnan kanssa.
Aukeaman kuvat Lea Perttinän albumista.*

Opettaja Elna Perttinä oppilaineen vakavin ilmein koulun portaiden juurella.

Opettaja, kättilö ja oppilaat koulun pihamaalla.

*Perttinät koulun kulmalla.
Vasemmalla Elna,
oikealla Emil.*

Sivu Lea Perttinän albumista. Ainakin alarivi on koululta. Alarivin vasemmassa kuvassa ystävykset Elna ja Alli, keskimmaisessä kuvassa laitetaan koulun kasvimaata.

Lauantaisauna

Kartanossa oli komea punainen kuivurirakennus ja sen yhteydessä väensauna. Saunaa lämmitettiin yhteistoimin lauantaisin. Toiset muistavat yhteissaunomisen miesten ja naisten kesken, toiset taas, että oli miesten ja naisten vuorot erikseen. Mielikuva saattaa riippua siitä, mihin kellonaikaan itse kävi saunomassa, sillä saunomisen aloittivat kuitenkin naiset. Kartanon isäntäväellä oli oma saunansa jokirannassa.

Akseli: Sen jokane, kuka saunaa käytti, lämmitti. Sitte siellä käytiin sekasi, naiset ja miähet ja lapset. Kyl siäl jottai vuorojaki oli, mut ei ne pitäny kutias.

Arimo: Eikä se ollu mittää tavatonta, vaik naapurin isäntä istus naapurin emännän viäres löylys.

Akseli: Ei. Oltiin luannon armoilla.

Arimo: Oliko löylykilpailuja tai muita koskaan?

Akseli: Kyllä kai niit esiinty piänes mittakaavas. Joku voi heittää pahuuttaski. Se oli sin menes. Sillo se oli sillai et selkä päin kiuast.

Arimo: Ahaa, kiuas oli seljän takana, ettei kukkaan nähnykkä, jos joku heitti löyly. Se ei siis oo nyt siinä muodossa, misä se on alunperin ollu sisältä. Itse saunahuone oli ilmeisest aika iso.

Akseli: Kyl mar se sama tila on, mut löyly menee niinkon etupuolelta nyt.

Arimo: Jokasel oli omat saippuat?

Akseli: Nii, jokane vei mennessäs. Ja kuuma vesi haettiin navetast.

Arimo: Et jokanen toi sen pesuveten, mitä tarvitti.

Akseli: Joo. Sil oli oma nimiki siäl navetal, vesitupa, vesituas.

Arimo: Ja siäl oli aina kuumaa vettä, iso pata, mis oli lämmitetty.

Akseli: Joo, kato märkii puita poltettiin, ni se kitu koko päivän, ja yällä sit niin pitkään ko sitä riitti.

Arimo: Siäl oli melkeen sit ikuinen tuli. Sitä tarvittiin tiätenki jo karjanhoidos. Ihmisten pesuvesi tuli ohessa siin.

Liisa: Hevonen vei sin ison tynnyrillisen kylmää vettä siihen ulos saunan etteen. Ja sit ne vei siält vesituvast kuuman veten. Kannoivat sitä kuumaa vettä ämpärillisen jokanen, voi olla et kaksikin. Raili Leenal sano, et millai se ämpärillinen piisas. Kyl se piisas ku nuukast oli, sano Leena. Järjestemällisest pesi sen kans, ni kyl se piisas.

Tyko: Saunan lämmitys oli vuorotellen. Lämmitykseen kuulus et seuraavan päivän pestiin sauna. Yleensä Linnasuun Miina alotti iltapäiväl sen saunas käymise. Ja se tuli heti sit navettaan sen saunareisun jälkeen. Ja siäl käytiin saunas ain kenen sopi mennä, miähet ja naiset sekasi ja lapset. Ei siäl mittää saunavuaro ollu. Ens alkuun päivän pääl kävi semmottii mitkä kerkis. Siihen aikaan emännät oli paljon koton, ni ne kävi siäl saunas ensmäitteks. Ja sit rupes, kukka pääsi töistä, ni sit rupes niit käymä.

Arimo: Oliko jonkunnäköst löylykilpailuu?

Tyko: Kyl siäl jokusii oli. Vikströmin Ransse oli kesäsi Vanhaskartanos töis. Se oli semmonen kaveri et se siin alimmaisel rapul istu ja kävi yhtmittaa heittämas löyly. Sit täyty alemmaks tulla.

Arimo: Mut sin mahtu paljon kerral.

Tyko: Ja pukuhuanees ain vaattei lykättii sillai kasaan, et pääsi istumaan. Ei kyl koskaan menny vaatteet sekasi. Ja myrskylyhtyn kans siäl oltiin, ei ollu mittään sähköö.

Arimo: Te kävitte Kapakanmäestäki väesauanas siin kartanos?

Sisko: Joo, siin me käyti. Jokaisel oli sauna-
vuaro. Jokainen vuaros jälkeen sit lämmitti
sen saunan ja pesi saunan ja. Ei siin mittä
vuaroi missän seinäs ollu, mut jokane muisti
sen, et nyt on sun vuaros lämmittää. Siäl oli
halkopinot jo viäres. Ja aamul jo viiren aikaa
lämpeemää. Kaks suurta kiuast oli ja sit suurii
tommosii halkoi poltettii siäl. Ja sit kylmä vesi
tuatii joesta hevosen kans, semmone tynnyri
oli. Ja navetast viätiin lämmin vesi, ämpärit
kädes lämmint vettä. Sit sinn tehti kaivoki sit
vast myähemmin, ko määkä en enä siäl ollu,
ni sitte tuli jo kaivoki siihe lähemmäks. Ja sem-

monen pesutupaki ko ei sit saanu ennää nave-
tan keittiös, karjakeittiös pestäkkä pyykki.

Arimo: Olik siäl naiset ja miehet yhtäkaa vai?

Sisko: Ei ku miähet oli eri aikaa. Ensi meni niin-
ko naiset, ja sit meni miähet, ja sit viäl nämät
flikakki meni ihan viimeks, ko ei he kerinneet
– miähet kävi siin välillä. Ko ne pääsi aikasem-
min töistä, ko flikat pääsi navetast. Mut ensin
meni semmoset joutomuijat ehtopual jo.

Arimo: Kiva sana, kon joutomuijat.

*Väensauna-kuivurirakennus talvella 2006.
Kuva: Tero Kivimäki.*

Sisko: Juu. Nii semmosii, ko ei ollu mittää töitä. Et kerittii ehtopual jo sauna. Ja sit nekkö töis oli, ni meni sit naisis. Ja tämä Linnasuun Miinaki oli vähä kova saunoman. Se meni ehtopual, ko ei hän sit enää ehtool siält lähteny pimmees, ko oli semmone mettämatka siält. Ko hän tuli siält saunast, hän meni töihi sit viäl navettaa neljän aikaan.

Arimo: Navetaski ko oli töis ni se meni aika myöhää, ennen ko pääsi sauna.

Sisko: Joskus kahreksan mais meni.

Arimo: Käytettiinkö siäl vihtaa yleensä?

Sisko: Juu, kaikil oli vihta.

Anja: Meil oli aina semmonen aika, kun äiti tuli sikalast, viiren jälkee. Ni sit me mentin kuure aikaan saunaan. Se oli aina se sama.

Sirkku: Siihe aikaan saatto sit olla muita, miähiiki.

Anja: Oli miähiiki. Tiätyst ne taisi olla vähä porrastettuja, mutta kyl sinne tuli perheitäki, et oli miähii. Sekasaunotus oli juu.

Sirkku: Mut siäl ei tarvinnu olla kartanon väkkee, saatto olla naapurustostaki?

Anja: Kartanon väkkee oli paljo.

Sirkku: Ja kaikkiha, jotka täs asu, jonkun veran kävi kuitenkin jossai hommas, kiirempinä aikoina.

Anja: Nii, ei näil kellään mittään saunoi olu täsä tyäläisillä. Et kyl ne kävi siäl saunas. Koska Kapakanmäestäki ne kävi tääl saunas sillo. Kun siäl Ojalaisekki asu, ni tääl ne kävi saunas. Siin oli aika vilske ain lauantaisin kun sauna oli. Ja siitä me juustiin vaan pyyhe ympärillä kottii. Kun me asuttiin ihan viässä siin koululla sillo. Saappaat jalkaan vaan ja pyyhe niskassa. Isoi pellavaisii.

Raili: Kyl me siäl väesaunas ussen käytiin Mykkälästäki. Kun meni vähä myähää sinne, ei siäl sit ollu kettää.

Arimo: Käviks Mykkälästä muuta ko sinä, käviks Aili siäl väesaunas kans?

Raili: Joo. Taik kyl meil oma sauna oli, mut mää en muist et mikä siin sit oli ko me käyti joskus siällä. Ko se pysy iha aamuun saakka lämpösen, ko oli nii isot kiukaat ja halkoi pistettii sinn.

Sirkku: Veitteks te sit omaa vettä sinne vai olik siäl sillo jo vesi viäty?

Raili: Sinn täyry muistaakseni kantaa siält nii navetast vesi, kuuma vesi. Et se oli aika matka kans kantaa meinaa. Mut me oltii ai sillai myähään, et sit ei ollu enää kettä sit. Ja toi Selma ja Eevertti kävi kans aika myähään Mykkälänmäest.

Sirkku: Kukas tätä kartanon sauna sit sai käyttää? Sitä kartanon omaa sauna?

Sisko: No ei siäl muut sit käyny ko emännöitsijä ja isäntä ja sit se Suama ja – siin se sit oliki varmaa. Joskus oli sit, ko siin Osuuskassas oli semmone kassaneiti. Vaik se asu mual, mut se kävi saunas kyl täsä. Niitten alakoulun opettaja Elna Perttinäki. Ja tämä oli vissi Ellen Perttinä sitte, mikä kassaa piti.

Häät, hautajaiset, ruumishuone

Sirkku: Järjestettiin siäl myöskin sit häitä, tai olik siäl ylipäänsä häitä siäl Vanhaskartanos, palkolliste häitä? Semmonen vanha tapa on, et kartanos on järjestetty palkollisten häitä.

Raili: No mut ei siäl varmaa menny kettää naimisii.

Kartanossa ei paljon työväen häitä vietetty, kun melkein kaikki naiset pysyivät naimattomina. Lehtosen Paavon Hilma oli tullut Ähtäristä tassuksi kartanoon, ja siitä Paavo hänet nai. Mutta häät pidettiin muualla. Muutoin tassut olivat naimattomia naisia. Muistetaan vain yhdet työväen häät kartanossa. Linnansuun Hil-

ta nai satulaseppä Emil Rädyn 1950-luvulla. Häät pidettiin renkituvassa.

Sisko: Ja seki oli semmone vanha pari. Mittä nuari. Ei nuarenparin kenenkä viätetty siäl häitä. Mitä mää muista, ni ei kenenkkä.

Silti synnyttiin ja kuultiin. Akseli kertoo, että Lepistön torpan lähellä oli pieni ruumishuone, jota käytettiin, kun tarvittiin kylmempää säilytystä. Ruumishuone oli hirsirakennus, johon mentiin sivusta pariovista. Ruumis kuljetettiin kirkolle nelipyörävankkureilla, joita musta Pläsi veti ja yleensä Akselin isä tallimestari Frans Toivonen kuljetti. Muutoin vankkureita säilytettiin tallin vajassa. Ruumisrattaitten kulmiin sopivat määrätyn kokoiset kuuset.

Arimo: Ku lähdettiin ruumissaattoon, niin hautajaissaattue sitte käveli hevosen perässä vai?

Akseli: Joo. Ja veisasivat. Lähtiessä ja kirkon vieressä. Pläsi oli ollu soras ja se oli jalat irti maasta, sitä sai pirätellä. Se pelkäs sitä paukinaa.

Arimo: Eiks se ollu aika hankala ruumissaattohevosena?

Akseli: Mut ei muuta mustaa ollu.

Arimo: Se väri oli tärkeä siin.

Akseli: Sillon kun Björniki haurattiin, ni se lähti talon rappujen edest. Kotinsa rappujen edestä. Ja Pläsi oli niin lähellä talon seinää ku mahollista. Siin oli sillon viäl toi huviterassi.

Sirkku: Sä sanoit, et niin lähel seinää ku mahollista, mitä se tarkoittaa?

Akseli: Pläsi oli niinko päin seinää. Ettei tarvinnu koko aikaa pirätellä.

Arimo: Se oli levoton hevonen!

Sirkku: Ni se pistettiin naama päin seinää, ni se ei nähny mitä tapahtui.

Arimo: Eikä ainakaan ettippäin lähteny sit kun seinä eres oli.

Pyydämme Teitä yst. saapumaan

V i n k i ä i s i i m m e

Yläneen Vannakartanon länt. siipi -
rakennukseen 10.9 -50, klo 13.

Hilda Linnansuu & Emil Rätty.

Akseli: Muuten se olis tänttäröiny siin.

Arimo: Mites isäntä, oliks hän mukana kun talon väen saatto oli?

Akseli: Oli.

Arimo: Kävelikö muitten mukana?

Akseli: Käveli. Se oli ihan niinko tavalline renkipoika siäl muitten mukana. Muuten, mut oli varmaan mustis vaatteis.

Arimo: Ja kuljettajal oli aina sit paremmat vaatteet, eli teiän isäl, pyhävaattet pääl. Ne oli ain isoi asioi.

Rinnen Alen
muistoruno äidilleen
Pajuskalle, joka asui vanhal-
la iällään Pöllölän pikku mökissä,
Liisa Helmisaaren toistamana.
Sä sauvas hiljaa laskit oven pieleen,
kätes ristiin rinnallesi veit.
Luit rukoukses itselles ja meille;
niin leppoisaan ja luottamuksella
sen teit.

Myöhemmältä ajalta muistetaan toinen ruuminsäilytyspaikka.

Raili: Se on siit, mis oli se vanha tiä, vähä Riihimäest, enne sitä koulurakennust oikeal puol. Siin oli semmone vähä niinku riihi. Siäl pidettii ruumei. Jos joku kuoli, niin viätii sinne. Se oli vähä kolkko paikka, ku kulki iltasin siit.

Arimo: Olik se ihan tiäviäres siin?

Raili: Oli siin, muistaakseni kaivo viäres iha. Ja mää muistan, sikko haurattiin, sit se ruumis otettiin siält ja kuljettii hevosen peräs. Varmaan Vanhankartanon hevosel viätii. Sit kuljettiin, saattoväki siäl peräs.

Akselin kanssa päädytään siihen, että kyse on vanhasta saharakennuksesta, joka oli Riihi-

Kustaa Vuolukan, kartanon myllärin, haudalla.

Raimo Vuolukan albumista.

mäen makasiinia vastapäätä, Turuntien toisella puolella. Rakennus taidettiin purkaa 1950-luvun kuluessa.

Tyko: Tääl Turku-tiän varrel oli semmonen vanha kuivuri, misä viljaa kuivattiin ennen ja siin oli semmonen koppa ennen, ko oli höyrypannu.

Arimo: Käytettiin sahaa joskus siin. Akseli ker-to.

Tyko: Mää en tiär. Se onkapannuki oli siin viäl. Olik siin Vuolukan heinii kummallaki pualel ja sit oli ruumis siin välis.

Arimo: Muistak sää Olavi?

Olavi: Kyl mää sen rakennuksen muistan. Si-
hen viätiin arkku ja siit lähdettii kirkkon.

Tyko: Ni hiukkaa ennen ku kirkonmenot alko.
Sitä sanottiin vanhaks kuivuriks. Se oli hiukan
niinko peljättävää. Vilunvärreet meni kun hiu-
kan pimmeel meni ohitte. Yleensä viikon se oli
siäl se vainaja.

Leena ja Raimo muistavat myös vanhan kuivu-
rin ja ruumiinsäilytyksen.

Leena: Tai mää en muista, pidettiin niit sit
siin toises kopis. Se oli ihan siin kuivurin viä-
res, kiinni melkeen, ei se ihan kiinni ollu. Kui-
vurist Riihimäkkeen päin.

Raimo: Siin kuivurirakennuksen seinäs oli luo-
kantaivutustapit, siin aina väännettiin luakat.
Siin takaseinässä. Sit se suuri pata tuotiin
siihen pihalle ja sen pääl oli tehty semmonen
puinen suuri hökötyks, mis oli torvi, mihin pis-
tettiin luokka-aineet. Niitä sit lämmitettiin pit-
kän aikaa. Vualukan Kustaa ja se Loittovuori
niit sit siin väänsi.

Mykkälässä pidettiin omat ruumiit porstuas-
sa.

Raili: Meilläki oli Mykkälän porstunkopis ruu-
miit.

Arimo: Teil oli oma tila siin.

Raili: Nii semmone niinku keskeneräne huane,
ko sanottin porstunkopiks.

Arimo: Eiks Mykkälä isä sanonu, et älkää viä-
kää hänt riihee, et te ruppeette pelkäämää si-
tä.

Raili: Joo. Se on ihan totta kyl. Se o viisaasti
sanottu.

Arimo: Nii. Sit ko hän kuolee. Et älkää pitäkä
siäl, et te ruppeette pelkäämään.

Raili: Ja varmaan oliski ruvennu. Tiätyst se vä-
hä semmost oli siin porstuunkopis. Kyl määki
kuitenki piri sitä ain huaneenani kesäl ja put-
sasi sitä. Et ei siit jääny semmost kammoo var-
maan ko riihest.

Sirkku: Mut ko se oli siin kaiken lähellä.

Arimo: Koko ajan siin kulki.

Akseli kertoo, että kartanon työväen hautajai-
set järjestettiin renkituvassa, jos ei ollut sopi-
via omia tiloja.

*Kustaa Lindforsin hautajaiset
Kartanon päärakennuksessa.
Kustaa Lindfors oli kartanon
vanhoja työnjohtajia, joka asui
Mykkälänmäessä lastensa Sel-
man ja Eevertin kanssa. Edessä
villatakissaan Selma Lindfors.
Vasemmalla emännöitsijä Olli
Tuomela. Taustalla siipiraken-
nus, jossa toimi osuuskassa.
Taimi Aallon albumista.*

Sirkka: Sikko joku alustalainen kuoli, ni hautajaiset pidettiin kartanos, aina. Kaikille pidettiin hautajaiset.

Sisko: Kyl jonkun viätettii siäl kartanoski, mut ei munka isäni ko – sillon siäl Vanhaskartanos tehtii jottai remonttii. Isäntä sano, et ei oikein voi. Mut isäntä anno äitil vaa sit jonku piäne summa rahaa, et saatii sit siält leipomost jottain tilata ja laittaa sit kotona vaa. Tyäväki, ketä siin oli semmosii hänen tyäkavereitas sillon ja naapurit, ni tuli siihen meil sit kaffel. Mut kyl siäl aika paljo niit järjestettii semmotto niil vanhemmil. Sillonki olis muuten, mut siäl oli semmonen iso remontti.

Persoonia

Justus Lamminen

Akseli: Siperian keisari, Justus-Perkele, oli pehtoorina Otsolassa. Se kiros joka toisen sanan.

Tyko: Lammine soitti Otsolast, ko se oli työnjohtaja siäl, soitti Vanhaankartanoon, ja sikko isäntä vastas ni se pisti torven ton kauaks ko se kuulusteli, ja nauro nii jumalattomasti ko se kiros siäl.

Raimo: Joo, se tasas paineita vähä.

Otsolan väenrakennuksen ja kartanon välillä oli ”sisäinen puhelinlinja”.

Tyko: Se oli niinko suutari et se paikkas hevosen vehkei ja sit siäl puuvajan nurkas oli semmone sorvi, ko se sorvas tampinnappuloi ja kaikkii niit hevosenkaluja. Ja luakkamestarinaki se oli, koska tollaset luakat tehtiin itte. Kyl siäl vintis oli paljon semmottii väännetyi luakki.

Tyko: Eik Lammine ruukannu kerran vuares käyrä Turus? Ja se toi matkalaukullisen viinaa.

Leena: Pyhänmiehen aikaan.

*Justus-Perkele heinänteon aikaan keltaisen makasiinin luona. Taustalla Akselin taaplaamat laudat.
Leena Suomen albumista.*

Tyko: Ja sit äijät meni kyllään kattomaan sin sit ja sai ain pikarillise. Mää muistan, se tuli ton meil karjakon pualel kyllää. Oli aika kännis ja se ryyppäili siin pikku hiljaa ja meijä äiti ja isä joutus taluttamaan sen kottiin.

Lamminen lauloi kännipäissään:

*Tulatei tulatei tulatei
piimä ja puuro mun päälleni käy
ja lusikan mä avukseni hain
tulatei tulatei tulatei.*

Sirkka: Riihimäen toisessa päässä oli semmonen, jyrkät kivirappuset, ja sitte asuinhuoneet oli siin vasemmalla puolella ja oikealla puolella oli myös huoneita. Nis siel asui semmonen vanha äijä. Aika juoppo ja näki pikku-ukkoja, ja

me oltiin mukulat oven takana kun se komensi niitä pikku-ukkoja. Kiros, kiros se niin paljo niit pikku-ukko. Ei olis saanu oven takan kuunnelakkaan, mut me kuunneltiin vaa.

Räty

Emil Räty ilmaantui kartanon piiriin valjaiden korjaajana. Myöhemmin hän työskenteli mm. kartanon kuivurin käyttäjänä ja Yläneen sahal-la.

Liisa: Ja sit tuli Räty ja mikä sen toisen nimi oli? Niit oli sit kaks, semmosii kulkevaisii. Ja Räty löysi täält sit toin Hiltan, Linnasuun Hiltan. Menivät naimisii, renkituvas oli häät. Määki olin niis häis, ja piispattarest saakka oli ku piispa Lehtonen oli niinko kesäasukkaan.

Arimo: Tanssittiik siäl ja?

Liisa: Ei mittää tanssittu.

Tyko: Ei Räty olis jaksanu ku se oli semmone pualtoistsataakilone äijä.

Raimo: Mää olen Rätyn ohjannu Hiltan tykö. Räty pyäri tosa ja se tuli mult kysymä misä se semmone Hilta on. Ja mää sen vein tonne ja sinne se jäiki sit. Ja piispan mä johdattelin kans ku istuin meiän maitolaituril ja tuli semmonen piäni auto ja niin täynnä ihmisii sit ku ikänä mahtus. Ja em minä tiänny ketä oli. Vanhaakartanoo kysyivät. Mää koitin neuvo mut sitte ne sano, et kyl sää tänne viäl mahdut, tul näyttämä jossei se kaukan o.

Arimo: Se oli komiaa ko pääsi pirssii sit.

Raimo: Ja minä piispattaren sylis roikuin siäl. Tultiin tänne. Ne oliki tääl muutaman kesän.

Tyko: Mä muistan sen oikken ko Lehton Kosti puhu et tota ko Räty ol Mykkäläs aika taval pöhnäs ja Hilta meni ja haki. Ja hän meni kyt-täämää sitä et mitä siäl tapahtuu, ja Räty meni mahalles siin pihal ko siin oli semmonen kivi. Ja Hilta otti niskast kii ja sano et voi saatana

sentään ja nappas Rätyn pystyyn. Ko sil oli suuri maha, se oli niinko puntaris siin. Se oli ihan mukava miäs. Se kävi sahal töis ja. Se oli kakkoses apusahuri.

Arimo: Hän tuli ens kartanoon töihin.

Tyko: Nii, se oli joku satulaseppä, hevosvaljai korjaili. Ja sit se rupes Hiltan kans vähä rismaamaan.

Raili: Se Räty ol semmone ko se tykkäs kukkasist ja ain se kävi munki kukkasii kyttäämäs Mykkäläs. Ja kerra se oli, ku mä olin jossain tansseissa, viäny jonku kukkasenalun ja anto varmaan sen sit Hiltal. Ja sit mää tulin kottii ja katoin et misä se yks kukkasen alku, ja olin kauhian kiukkune, et voi jukra sentään, ku se sen vei. Sit se teki saunan sin Malmil ja käsivät minnuuki saunaan usseen.

Alhon Ale

Leena: Alho oli sit jo niin kaukan. Mentiin joskus, pitkä retki oli niinko ois ulkomail käyty.

Tyko: Mut kyl se Ale tost hevosen kans kaupas kävi, tost oikoo.

Leena: Joo, ja kävellen. Ale kävi villahoisuil-las.

Tyko: Ja sitä enne kävi polkupyärän kans.

Raimo: Umpikappapyärällä.

Raili: Eik sen Turus sit ottanu poliisi. Sil oli omatekoset, nyt on niiko muatii saa sanoo, semmoset vaatteet.

Raimo: Joo, poliisit otti sen, linja-autoaseman putkaan pisti, ku Ale tuli villahousuil Turkuun, Mäkelän Onnin kans.

Tyko: Kaks kuuroo yhres. Ja huusivat jumalatomast.

Raimo: Toine ei meinannu kuulla ja toine huus. Ja sitte Alen täyty pyytää et soittakaa Vanhaan-kartanoon. Soittivat tänne Onnil, ja Onni sano et päästääkää hyvät ihmiset se miäs äkkii ulos,

se ei tee kellää mittää, on vaan hianommat vaatteet pääl siäl. Ja niin ne päästivät. Se soit-ti haitarii ja. Sil oli kaks haitarii ja toinen oli ain remontis. Siäl oli piano ja.

Leena: Harmooni siäl oli.

Raili: Et siäl sit kävi sitä porukkaa kattomas, ko se oli vähän semmone erikoine. Mut em-mää tiär, jos siäl nii kauhia mittä sekast ollu. Pitsiverhot oli kyl aika repaleiset, ko se sano, et kissanpoika on kiipeilly niit pitki. Sit siäl oli pianoki, mut rotat ol syän niit pianon kiälii, et-tei se oikein vissii soinu. Et toisenkaut siäl oli semmost hianooki huusholli ollu joskus.

Se oli Heikkilän Kyllikkiin ihastunu. Ja se oli menny kerran Kyllikin tyköki. Ja Kyllikki sano,

et hänt hävetti, ko se istu siäl rappusil ja orot-ti, ko hän tuli. Ja sill oli semmoset kotikutoset housut ja semmone paita täsä pääl ja joku vyä ja joku semmone reppu ja hattu ja pitkä tukka ja partaaki. Kauhian ison semmosen kaffe-pannun osti kerran Turust. Semmosen kupari-se. Sit se ol jokku hopiakenkät Kyllikil ostanu. Ja sit ne oli siäl pannus ne kenkät. Se oli linja-autos tullu, ja sit toi Huhtasen Aku oli siin kans

Alhon talo ryhdissään silloin, kun Alen vanhem-mat vielä elivät. Vanhemmat istumassa, sise-rukset Hilta ja Ale seisaallaan. Talon edessä kasvaa omenapuu.

Aira Aaltosen albumista.

ollu ja oli ruvennu kattomaan, et mimmone tinaus siin pannus o. Ja Alee vähä harmitti, ko siäl ne hopenkät oli.

Tyko: Se tuli mein isän tykö tähä, ku täsä oli ain jäitä suvellaki (jääkellarissa). Et lihatiinu rupes käymää, saisik hän jäitä. Sil oli semmone verkkokassi. Ja isä virutti tual purut poies ja sit pisti jäät siihe kassiin ja sano, et sun täytyy äkkii men Alhoon, et siäl on hiukan jäitä sit viäl siäl kassis. Mut ei Alen yhtää askel pirentyny muukko kurkku venus.

Arimo: Mäkelän Jukka kertoili et se lampaanpualikkai kuivaili heinäseipään nokas. Onk se tosi?

Raimo: On juu. Alel oli muitaki semmosii kek-sintöi. Teki tuulimyllyn sin korkial kallionpääl. Ja siäl oli sen seittemän murrosnivelakseli. Ei ne tahtonu oikeen koskaan toimii.

Ale oli kirvesmies ja haitarinsoittaja, Mikaelin kirkon rakennustöissäkin mukana. Hän putosi kirkon työmaalla ja tuli kuuroksi. Hän nukkui tarinan mukaan saniaisten joukossa laverilla, lompakko saappaan varressa. Ale asui loppuun saakka sisarensa Hilman kanssa lapsuudenkodissaan Alhossa. Alhon talo rapistui paikalleen. Ale ja Hilma tarkenivat keittiössä, joka pysyi muurin tukemana pystyssä, kun talon molemmat päät olivat romahtaneet. Alhol-la käytiin jo edellisen sukupolven lapsuuden aikaan mielellään kyläilemässä.

Mykkälän Eedla

Arimo: Muistatteko Mykkälän Eetlaa?

Tyko: Mää muistan semmosen jutun et se oli ternimaitoo hakemas tost kartanost ja se oli keppi käres ja sit kannu toises käres. Ja mää menin Mykkälää sen viämää ku se oli vanha ihmene.

Leena: Eik se käyny hiaromas.

Raili: Kävi tual Honkilahdes ja sano, et mä menen Honkilahteen ja mä pysyn siäl niin terveen kun mä saan piimää. Sit se raahas minuu mukana ain.

Raili on Eedlan tyttärentytär.

Tyko: Eik se ollu semmonen, ku ihminen rupes kualemaan ni ne haki Eetlan sit valvomaan sen kans.

Raili: Tais olla joo.

Arimo: Hän kiersi aika laajalt tost Heinjoelt alkaen.

Raili: Mää olen ollu siäl Heinjoel mukan, ja sit tual Pöytyäl oli semmone Räihä, semmosii isoi maalaistaloi.

Arimo: Ja Köyliön Vanhaskartanossaki oli yks paikka, ympäri järven oli paikkoja.

Raili: Joo. Ne oli kauhian kivoi reisui ain. Ne oli jottai isoi maalaistaloi tai tommosii. Ja siäl oli muksui kans ja niil oli leikkimökit ja mä tykkäsin oikein siäl oll. Harvon se koton oli.

Arimo: Sen ajan matkalainen, haki tienestii.

Arimo: No tämä sun isoäitis, tämä Eedla Mykkälä. Hän on niin kauan kun sää muistat niin kiertäny tual maailmalla, hierojana.

Liisa: Juu. Pyhäjärven ympäri on kumminkin kiärtäny. Ja Pöytyä oli sen mailmaa ja Lieto ja Turkuki. Turus oli muutamii paikoi ja sit oli Pöytyäl ja Oripääs ja Köyliös oli paljo ja Säskyläs ja Honkilahdes ja Hinnerjoel. Heinijoella paljonki. Sit se kävi jossain tual ku äänioikeuttaki.

Arimo: Forssan kokoukses.

Liisa: Ni siälläki se oli, joskus 1906. Se lukkee jossain noitte sosdemeitten vihkois.

Arimo: Joo, hän oli Yläneen edustajan sillon. Hä oli aktiivinen silläkin tavalla, valittiin siihen sitte, kun hän muutenkin maailmaa kulki. Oleksä ollu joskus mukan, Eedlan mukan hieroma-reisuis?

Liisa: Emmä ol ollu ko siäl Sillanpääs siäl Honkilahres.

Arimo: Minkä ikkäne sä olet itte ollu sillo?

Liisa: Kyl mää toisel kymmenel olin ja Matti-serkku oli mun mukanani. Mä ajattelin, et mää pääsen pikemmi pois siält, ku Matti on mukan. Se emäntä pakotti sitä vanhaa äijää ehtool ain polvilles, tohon noin tualin viäree.²

Arimo: Nii, se Sillanpään vanha emäntä pakotti vanhaa isäntää tuolin viereen illal. No mitäs sit tapahtus?

2 Honkilahti on rukoilevaisseutua, rukoilevaisuuteen kuuluu polvirukous.

Liisa: No se luki sitä ehtoorukoust, et 'Jeesuksen veri se lasinen meri, jonka päälle seurakunta rakennettu on'. Se oli jokailtanen riimi.

Arimo: Eedlahan oli myös pitopalveluapulaisena.

Liisa: Oli se joskus, kun oli hautajaisii ja häitä.

Arimo: No mitenkäs, kun hän kierteli tual ympäri mailmaa, ni siält tuli joskus paketteja. Siäl oli varmaa myös viestejä joskus mukana.

Liisa: Emmä sitä muis kyl. Mut ainaki niit korei se lähetti ku oli vaattet ja ryynei ja mitä kaikkii jauhoi.

Arimo: Tuli Mykkälän pöytään leivänjatketta. Entäs Köyliö? Se Köyliön kartano oli yks semmonen paikka.

Liisa: Puolmatkankartano. Kävi monessaki paikas siäl, Pyhäsjoes ja.

Arimo: Hänel oli vakipaikkoi, mis hän kierteli.

Liisa: Juu. Ja jos tuli savvu jonain päivän keskel viikko korsteenist, ni mentii jo kattomaan, onk Mykkälän Eedla tullu. Tilasivat taas. Sillo saunois hierottii.

Arimo: Et hän oli ussemmas paikas jossain kulmakunnal ain.

Liisa: Joo. Joskus ko se kottippäin tuli, se voi olla vaik Mäki-Heikkiläs yätäki. Ennen ku kotti tuli. Ja Lukkala oli toinen semmonen paikka.

Arimo: Ni Yläneen kirkonkyläs.

Liisa: Ja sit se käve tosa Maulan Alvarii ja Olga hiaromas.

Arimo: Isoäiti oli niin paljon pois kottoo sit, et ei paljon nähny sitä.

Liisa: Ei nähny, ko sekottamas käve ja pauhaamas.

Mykkälän väkeä pihamaalla kuvattuna. Istumassa Juho ja Edla, sylissä Liisa. Raili Räikkösen albumista.

Arimo: Mä kuulin semmosenkin jutun, ettei Mykkäläs kannata sillon poiketa kun Eedla koton on, se keittää nii laihaa kahvii. Olik tämmöses jottai perää?

Liisa: Jo sokerit on niiko kirpui. Joo, kyl semmost oli joku puhunu.

Arimo: Eedla oli nuuka.

Liisa: Nii.

Arimo: No mitäs isä tuumi siit ko äitee oli aina pois kottoo?³

Liisa: Ei se mittää tuuminu. Ei ne kerinnee eres tappellemmaa.

Arimo: Sopu säily hyvin.

Liisa: Joo. Myt kyl mun sit täyrys mennä pois isän seljän takkaa makkaamast ku äiti tuli kotii. Oli semmonen sivult vedettävä sänky.

Arimo: Jaaha, se oli sun nukkumapaikkas. Harmitti hiukan sit ko joutus pois. Siäl oli hyvä maata.

Liisa: Joo. Siäl mää makasin kansakouluun saakka.

3 Liisan äiti oli kuollut ja hän kutsui isoisäänsä Juhoa ja isoäitiään Edlaa isäksi ja äidiksi. Muutkin sanovat Mykkälän isä ja Mykkälän äiti.

Mykkälän Liisa

Sirkka: Liisa oli semmone rohkia likka. Haavion Kaisa-rouval oli Annika syntyny, ja meni sit ihan tosta noin läheltä. Se oli muutenki rintava nainen, sil oli niin mahdottomat rinnat. 'Kelpaa tosta pikku-Kaisan natustaa', sanoi Liisa. Ja kauhja, et jos se kuuli se rouva. Ja semmonenki juttu viäl ku rippikoulus oltiin. Seurattiin että pappilaan meni parei kuulutuksii ottamaan. Tottakai välitunnil seurattiin, et meni joku sen näkönen, et meni kuulutuksii. Liisa sano et kyl määki täst porukast toiseks menen naimisiin. Ja nii siin käviki.

Mää olin joku kahden – kolmen vanha. Me leikkittiin siin Lehtosen Katri ja Liisa. Ei mein ollu lupa mennä Mykkälään ko ol matka pitkä ja oli mettää välissä. Ja sinne sit kerran kumminki Liisa sai meiät houkuteltuu, kun hänel oli uus nukke. Kattomaan. Tätit oli tehny. Ja se oli komea semmonen räsynukke. Oikeen nätti ja komea nukke. Mut se on nyt se kaikkeen merkillisin ku, tätit oli vinoillu tiätysti kans, et mikä

Mykkälän Edla seisoo miehensä Juhon takana, jolla on sylissään koiranpentu. Oikealla heidän tyttärensä Allii. Heistä vasemmalle toinen tytär Aili, jonka edessä istuu Jussi Helomaa sylissään tyttärensä Liisa. Liisan äiti Aina Helomaa on jo kuollut. Vasemmalla Taimi Ihantoja. Kuva on otettu Mykkälän pihamaalla.

Kuva: Anselm Laakso.

Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

on nukken nimi. Se oli enteelline. Tyttönuken nimi oli Mooses!

No, Liisa oli naimisis onnellisesti. Sit oli jo pari kolme lapsukaistaki. Ja tiätysti oli sit äiti rasitunu ja väsynytkki välil joskus ja jutteli toisten meänikäisten kans. Ja Liisa sano et emmää tiär, olsinks määkä sit niin nuarena naimisiin menny. Mut minkäs voit, ku Mooses löi sauvalas. Semmone Liisa oli.

*Mykkälän Liisa aikuisena Ailin tyttären Raili Sainion kanssa.
Raili Räikkösen albumista.*

*Kuvassa takana oikealla Liisa, edessä miehensä Mooses Helmisaari.
Raili Räikkösen albumista*

Mäkilän Kustaa

Kustaa Mäkilä oli valtion virkamies, paloalvoja, joka kiersi kesäisin kolmiomittaustorneissa tähystämässä metsäpaloja, kertoo Raimo. Valtion palkoissa hän myös tasoitteli Turkutien kuoppia kartanon nurkilla. Kustaa myös metsästi ja teurasti, lääkitsi elukoita ja oli sahan yövartijanakin. Hän asui Kapakan alueella

kuolemaansa saakka ja oli sen verran erikoinen, että tarinoita riittää.

Sisko: No siin Kapakas ei asunu sillon ko me asutti ni yhtään muita ko semmone Mäkilän Kustaa. Se asu semmose piänes mökis. Se meiän oli sit vissii se Keski-Kapakka.

Arimo: Mikäs semmone Mäkilän Kustaa sit oli?

Sisko: Se oli semmone vanhapoika, et mist se siihen sit oli kartano huaneisiin päässy. Siin se asui, siin se kualiki koppiis.

Arimo: Mut ei se missään töis ollu kartanos?

Sisko: Ei ollu sillon ennää. Mut mää en tiär, se oli nii vanha sit jo. Siin se oli koko ajan ko meki asutti ja jäiki siihe viäl sit ko me muutettii sinne tallimiähen asuntoon.

Arimo: Mut Kapakan rakennukset, oli, olik ne sillo viäl suurin piirtein hahmossaan noi muutki Kapakat?

Sisko: Ei ollu, muukko se Keski-Kapakka vaan oli sitte. Kyl oli kivijalka siälläki ja omenapuut ja marjapensaat. Mut ei ollu sitä taloo sit enää. Et emmä tiär sit, ketä niis toisis Kapakois on asunu, ko ei siäl muita sit ennää ollukkaa. Et se ol semmone yksinäine paikka.

Sirkku: Jäik ne, jäik ne rakennukset siihe sit pystyy kuitenkin ku te lähditte?

Sisko: Juu jäi. Ja siihen tuli sit jottain siirtolaisii asumaanki joksiki aikaa sitä viäl. Ne asu siin vissiin pitkäänki vuakral.

Sirkku: Ja sen Mäkilän Kustaan talo oli sit vähä erillään siit teijan?

Akseli: Tosta pihalta mentiin mettän reunaan, siäl takan.

Leena: Semmonen piäni hökkeli.

Sisko: Joo, se oli semmone yks huane vaa. Sit hänel oli koira kaverina. Ja semmosta aita oli tehny, ripoist se oli tehny sil koiral semmose

karsina. Ja siäl se eli. Se kävi nuarempana teurastamas ihmisten elukoi.

Akselin mukaan korkea kolmikulmainen rima-aita oli tehty koiraa varten ja mökki oli myös aitauksen sisällä.

Sirkku: Ja Raili kerto muuten hänest jotain kans. Et se oli semmone, joka pyydysti kettuja, jotain ketunrautoi viritteli?

Sisko: Juu, mettämies se oli. Semmosest se sai ruakaski. Ja sit ko joku pyysi hänt sikalah-tii. Hän oli vähä niinko semmone lääkärintapainenki, et meni jonkun elukan tykö, ku ei eläinlääkärei ollu, ni parantamaanki.

Raimo kertoo, että Kustaa pyysi eläimiä ansoilla ja myrkyillä. Hän myös kulki metsässä vetäen perässään raatoa. Sen jättämää hajujälkeä kettu seurasi mökin lähelle, josta Kustaa sen mökkikoppinsa ampuma-aukosta surmasi. Hajujäljen teko oli vaativaa ja tarkkaa hommaa. Jäljen yli ei saanut hiihtää, kettu ei seurannut jälkeä hiihtoladun yli. Kustaa olikin vihainen lapsille, jotka hiihdellessään sotkivat jäljen. Raimo arvelee, että tässä oli syy, miksi jotkut muistavat lapsuudestaan Kustaan nimenomaan kiukkuisena. Akseli kertoo vielä, että Kustaa tasoitteli teitä kartanon nurkissa lapion ja haravan kanssa ja kiroili, että ei niin kovvaa tarviis ajjaa.

Tyko: Muistaksää mikä rakennus on tosa Hatakan töllin kohdal ollu? Se oli hajotettu ja ne oli pinkattu ne puutavarat kassaan.

Olavi: Siin oli harmaa lato.

Tyko: Nii'i. Mäkilä kokos sonninsuaroi sin.

Arimo: Siis tosa on ollu kartanon makasiini?

Olavi: Se oli harmaa makasiini. Toiset oli punamullal vähän töhrity.

Arimo: Sonninsuaroi? Suomennos tähän?

Tyko: Se oli sukuelin.

Sirkku: Mihin se niit kokos sit?

Tyko: Siäl oli paljon niit ko meki mukulan katottiin. Ne oli pistetty sin lautain välillä. Ne oli siäl kasan välis. Kato ku se tual Aalamman Akselin vajas tappo niit sonnei. Sit se kuivas niit.

Arimo: Olik hän Aalamman pojil joku teurasapu vai? Minkä takii se niit sonninsuaroi sinne makasiiniin kokos?

Tyko: Emmää tiär.

Arimo: Mut niit oli enempi sit?

Tyko: Oli niit, muistaksää Olavi?

Olavi: Emmää semmost muist. Mut semmosen mää muistan, et eik se sit ollu se sama miäs, ku kulki tost meiänki möki ohitte ja mää olin kärke⁴ jättäny pihal johonki. Ja sain kovat sapikat, et mitä semmottoo jätit. Mäkilä sen on varastanu siit polunvarrest. Ja sikko siäl pidettii huutokauppa, sanottiin et täytyy mennä huutokauppaan, et siält saa huudettuu oman. Et siäl oli kai vähän muutaki, kärkei ja muita, Mäkilän jäämistös.

Arimo: Sai niinko omat vehkeet takas huudettuu.

Olavi: Emmää usko, et meiltäkä siäl kukkaa oli.

Tyko: Hakkasik se tota polkuu tost Lepistön tykköö, katos ku se teki oikoo siit Mustaltmerelt. Ku se yävahtin sahal kävi.

Arimo: Mustaltamereltä?

Tyko: Nii, se oli Lepistön takan siin, semmonen kulju, ni sitä sanottiin Mustameri.

Sirkku: Mut Mäkilän Kustaa teurasti kaikennäköst.

Tyko: Joo. Se kävi tosa Aalamman Akselil teuras-tamas.

Arimo: Millases aikaan se makasiinin on ollu sit viäl, kolkkymmentluvulla, ennen sotti?

Tyko: Emmää tiär, mut se oli pinkattuna siin.

Arimo: Mut sää muistat sen makasiinin?

Tyko: Emmää muista sitä makasiini, vaan ku ne on pinkattuna ollu ne tavarat siin. Ja katto oli pääl.

Olavi: Makasiinin mää viäl muistan, mut emmää sitä tavaraa muista.

Tyko: Ne sonninsuarat oli toin mittasii (näyttää kyynärvartaan). Se olis käyny vaik pampust.

Arimo: Joo, ne tuliki virkamiäskäyttöön sit.

Tyko: Mä olen ussein käyny sen Mäkilän Kustaan haural Karjalan hautausmaal. Siäl on hautakivi, ja se täytyy hävittää, kun siäl on punanen lappu. Olikse neljäkymment kahreksa ku se kuoli Lepistön saunas?

Armo: Olik hän vanhapoika?

Tyko: Oli.

Arimo: Se oli semmonen omalaatunen persoona.

Tyko: Oikeen paljo. Mää muistan kerran ku se oli jumalattomas kännis ja se tuli Sankarin kaupast. Ja se toppas sihe Riihimäkke ja sano, et kattokaa, mikä mun satulassani on, ku siihe ei perse sovi. Oli piruste kännis, ei se päässy pyäräl ajamaa. Ja me kytättii Seppon kans satulaa, et mikä vika siin on.

Sirkku: Löytyks vikkaa?

Tyko: Ei löydetty.

Tyko: Sillonku kartanonki pitivät lehmii siin Kapanan pellol, ni meiän isä meni joskus kattoomaan, olik ne laitumel. Sit Mäkilä tuli ja sano: 'Tule kattomaan, onk emännäl teet kaataa.' Ja sikko se kaasi, ni se oli semmonen kiljukuppi. Ja isä sano, et ku hiljaa istu, ni kuulu psss, psss, ku kilju kävi muurin pääl.